

TURLI MADANIYATLAR O'RTASIDAGI MULOQOTDA NOVERBAL KOMMUNIKATSIYANING O'RNI

Toshkent amaliy fanlar universiteti

“Tillar” kafedrası katta o'qituvchisi

Achilova Rano Tashpulatovna

achilovarano7@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada madaniyatlararo muloqot jarayonida noverbal kommunikatsiyaning ahamiyati va o'ri ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda mimika, jest, tana harakati, ko'z bilan aloqa, fazoviy masofa va tashqi ko'rinish kabi noverbal vositalarning kommunikativ funksiyalari yoritiladi hamda ularning turli madaniyatlarda turlicha talqin qilinishi asoslab beriladi. Shuningdek, noverbal kommunikatsiyaning verbal nutq bilan o'zaro bog'liqligi va madaniyatlararo tushunmovchiliklarning oldini olishdagi roli ko'rsatib o'tiladi. Maqola natijalari chet tillarni o'qitish, tarjimonlik, pedagogika va madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirishda nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: madaniyatlararo muloqot, noverbal kommunikatsiya, mimika, jestlar, tana tili, madaniy farqlar, kommunikativ kompetensiya.

Kirish.

Globallashuv sharoitida turli millat va madaniyat vakillari o'rtasidagi aloqalar tobora kuchayib bormoqda. Bunday sharoitda samarali muloqot nafaqat til birliklarini to'g'ri qo'llash, balki nutqsiz, ya'ni noverbal belgilarni ham to'g'ri anglash va talqin qilishni talab etadi. Inson muloqotida axborotning muhim qismi aynan noverbal vositalar orqali yetkaziladi.

Madaniyatlararo muloqotda noverbal kommunikatsiya alohida ahamiyatga ega, chunki bir madaniyat uchun odatiy bo'lgan tana harakati yoki mimika boshqa madaniyatda mutlaqo boshqacha ma'noni anglatishi mumkin. Shu sababli noverbal kommunikatsiyani o'rganish madaniyatlararo muloqot samaradorligini oshirishda

muhim omil hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi - noverbal kommunikatsiyaning mohiyati, turlari va funksiyalarini aniqlash hamda uning madaniyatlararo muloqotdagi o'rnini ilmiy asosda yoritishdir.

Adabiyotlar tahlili

Psixologiya va kommunikatsiya sohasida Albert Mehrabian ning tadqiqotlari noverbal vositalarning emotsional axborot yetkazishdagi ustuvorligini ko'rsatadi. Uning fikricha, muloqot jarayonida inson hissiyotlari asosan noverbal signallar orqali qabul qilinadi.

Zamonaviy tilshunoslikda noverbal kommunikatsiya nutq madaniyati, pragmatika va diskurs tahlili doirasida o'rganilib, uning verbal nutq bilan uzviy bog'liqligi ta'kidlanadi. Biroq madaniyatlararo muloqot kontekstida noverbal belgilarni kompleks o'rganish hali ham dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Mahalliy tilshunoslik va pedagogik tadqiqotlarda ham noverbal kommunikatsiya nutq madaniyati va samarali muloqotning muhim komponenti sifatida talqin qilinadi. O'zbek olimlari noverbal vositalarning nutqning pragmatik jihatlariga ta'sirini, ayniqsa, ta'lim va tarbiya jarayonidagi ahamiyatini ta'kidlaydilar. Biroq mavjud tadqiqotlarning aksariyati noverbal kommunikatsiyani umumiy kommunikatsiya doirasida o'rganib, madaniyatlararo muloqot nuqtayi nazaridan chuqur tahlil qilish masalasiga yetarlicha e'tibor qaratmagan.

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, noverbal kommunikatsiya madaniyatlararo muloqotning muhim va murakkab tarkibiy qismi bo'lib, u turli fanlar kesimida tadqiq etilgan. Biroq noverbal belgilarni madaniy kontekstda tizimli va kompleks o'rganish zarurati hozirgi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Mazkur maqola ana shu ilmiy bo'shliqni qisman to'ldirishga qaratilgan.

Metodologik tahlil.

Mazkur tadqiqot madaniyatlararo muloqot jarayonida noverbal kommunikatsiyaning o'rnini aniqlash va uning kommunikativ hamda madaniy

funksiyalarini ilmiy asosda tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi sifat jihatdan tahliliy yondashuvga asoslanib, fanlararo yondashuv doirasida amalga oshirildi.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini madaniyatlararo kommunikatsiya, sotsiolingvistika, psixolingvistika va ijtimoiy psixologiya sohalaridagi ilmiy qarashlar tashkil etadi. Ushbu yondashuv noverbal kommunikatsiyani faqat nutqsiz belgilar majmui sifatida emas, balki madaniy axborotni uzatuvchi muhim kommunikativ tizim sifatida o'rganish imkonini berdi.

Tadqiqotda nazariy tahlil metodi qo'llanilib, noverbal kommunikatsiya va madaniyatlararo muloqotga oid mahalliy hamda xorijiy ilmiy manbalar tahlil qilindi va umumlashtirildi. Ushbu metod orqali noverbal vositalarning (mimika, jest, tana holati, ko'z bilan aloqa, fazoviy masofa) asosiy turlari va ularning madaniy xususiyatlari aniqlashtirildi.

Taqqoslash metodi orqali turli madaniyatlarda noverbal belgilar (mimika, jest, tana holati)ning qo'llanish xususiyatlari solishtirildi. Bu metod madaniyatlararo muloqotda yuzaga keladigan farqlarni aniqlashga xizmat qildi.

Shuningdek, deskriptiv metod asosida noverbal kommunikatsiyaning asosiy turlari va funksiyalari tizimli ravishda tavsiflandi. Interpretativ yondashuv esa noverbal signallarning madaniy va pragmatik ma'nolarini izohlash imkonini berdi.

Muhokama.

Mazkur tadqiqot madaniyatlararo muloqot jarayonida noverbal kommunikatsiyaning o'rnini aniqlash va uning kommunikativ hamda madaniy funksiyalarini ilmiy asosda tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi sifat jihatdan tahliliy yondashuvga asoslanib, fanlararo yondashuv doirasida amalga oshirildi.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini madaniyatlararo kommunikatsiya, sotsiolingvistika, psixolingvistika va ijtimoiy psixologiya sohalaridagi ilmiy qarashlar tashkil etadi. Ushbu yondashuv noverbal kommunikatsiyani faqat nutqsiz belgilar majmui sifatida emas, balki madaniy axborotni uzatuvchi muhim kommunikativ tizim sifatida o'rganish imkonini berdi.

Tadqiqotda nazariy tahlil metodi qo'llanilib, noverbal kommunikatsiya va madaniyatlararo muloqotga oid mahalliy hamda xorijiy ilmiy manbalar tahlil qilindi va umumlashtirildi. Ushbu metod orqali noverbal vositalarning (mimika, jest, tana holati, ko'z bilan aloqa, fazoviy masofa) asosiy turlari va ularning madaniy xususiyatlari aniqlashtirildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, noverbal kommunikatsiya madaniyatlararo muloqotda bir nechta muhim funksiyalarni bajaradi. Birinchidan, u emotsional funktsiyani amalga oshirib, suhbatdoshning hissiy holatini ifodalaydi.

Ikkinchidan, regulyativ funktsiya orqali muloqot jarayonini boshqaradi, masalan, tana holati yoki ko'z bilan aloqa suhbatning davom etishini belgilaydi.

Uchinchidan, noverbal kommunikatsiya ma'no kuchaytiruvchi funktsiyaga ega bo'lib, verbal axborotni to'ldiradi yoki aniqlashtiradi. Madaniyatlararo muhitda bu funksiyalar noto'g'ri talqin qilinsa, kommunikativ xatoliklar va tushunmovchiliklar yuzaga kelishi mumkin.

Shu sababli madaniyatlararo muloqotda muvaffaqiyatga erishish uchun noverbal belgilarni madaniy kontekstda anglash muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, noverbal kommunikatsiya madaniyatlararo muloqotning ajralmas va muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. U verbal nutqni to'ldiradi, emotsional va ijtimoiy ma'nolarni yetkazadi hamda muloqot samaradorligini oshiradi. Turli madaniyatlarda noverbal belgilar turlicha talqin qilinishi sababli, ularni o'rganish va to'g'ri qo'llash madaniyatlararo tushunishni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Mazkur maqola natijalari chet tillarni o'qitish, tarjimonlik faoliyati va madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Hall, E. T. The Silent Language. New York: Anchor Books, 1976.
2. Hall, E. T. Beyond Culture. New York: Doubleday, 1977.

3. Mehrabian, A. Silent Messages. Belmont: Wadsworth, 1981.
4. Samovar, L., Porter, R., McDaniel, E. Intercultural Communication. Boston: Cengage Learning, 2010.
5. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
6. Karimov, S. Nutq madaniyati va kommunikatsiya asoslari. Toshkent: Fan, 2019.
7. Ting-Toomey, S. Communicating Across Cultures. New York: Guilford Press, 1999.
8. Burgoon, J. K., Guerrero, L. K., Floyd, K. Nonverbal Communication. New York: Routledge, 2016.
9. Neuliep, J. W. Intercultural Communication: A Contextual Approach. Los Angeles: Sage Publications, 2018.
10. Karimov, S. Muloqot madaniyati asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
11. Abdurahmonov, A. Nutq va kommunikatsiya nazariyasi. Toshkent: O'qituvchi, 2019.
11. Maxmudova Shaxlo Mizrobovna. Benefits of incorporating common phrases among learners in non-linguistic educational settings. ISSN: 2692-5206, Impact Factor: 12,23 American Academic publishers, volume 05, issue 10, 2025
12. Худайкулова Ф.Х. Роль самостоятельного обучения в развитии языковой компетенции студентов высшей школы. 2026/2/23. Журнал «Образование наука и инновационные идеи в мире». Том- 88. Номер- 1. Страницы 23-28